

СТАН УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

*СУМЕЦЬ О.М., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Удосконалення організації і процесу здійснення логістичної діяльності (ЛД) в сучасних умовах для більшості підприємств олійно-жирової галузі (ОЖГ) є вкрай потрібним для підвищення їхньої конкурентної стійкості й утримання ними позицій на визначених сегментах ринку. Одним із резервів покращення показників господарювання виробничих підприємств вважають заходи щодо поліпшення їх управління. Наші дослідження [1, 2] вказують на те, що саме за рахунок налагодження системи управління запасами на підприємствах галузі з'являться реальні можливості зниження собівартості реалізованої продукції. У цьому зв'язку вважаємо за потрібне виконання досліджень стану управління запасами на підприємствах олійно-жирової галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі запасів науковцями і практиками приділяється нині велика увага, бо у загальних витратах на логістику вони складають досить значну частку – до 10 %. Аналіз публікацій вітчизняних і закордонних учених [3-8] вказує на той факт, що дослідники зазвичай приділяють увагу формуванню товарних запасів, визначенню їх рівня, встановленню динаміки їх зміни у межах ланцюга поставок. Проте дослідженню стану запасів на виробництві та якості їх управління і, зокрема, для підприємств ОЖГ, на цей момент часу приділяється недостатньо уваги. Отже, виконання досліджень визначеного змісту й спрямованості для підприємств ОЖГ є на сьогодні вельми актуальним.

Формування цілей статті. Дослідити стан управління запасами на підприємствах олійно-жирової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базовими підприємствами для проведення дослідження стали спеціалізовані підприємства з переробки олійної сировини з різних областей України, а саме: публічні акціонерні товариства (ПАТ) «Вінницький ОЖК», «Чернівецький ОЖК», «Ніжинський жиркомбінат», ОЕЗ «Кіровоградолія»; приватні акціонерні товариства (ПрАТ)

«Мелітопольський ОЕЗ», «Приколотнянський ОЕЗ», «Вовчанський ОЕЗ», «Полтавський ОЕЗ Кернел Груп», «Борзна-Агроінвест» і «Агрофірма “Кам’янка”»; ПАТ з іноземними інвестиціями «Дніпропетровський ОЕЗ», а також приватне підприємство (ПрП) «Вікторія і К⁰» і ТОВ «Наша Олія». У процесі дослідження їх діяльності встановлено, що на рівень виробничих витрат має істотний вплив недосконале управління оборотними коштами. Зокрема це стосується виробничих запасів і продукції незавершеного виробництва (НЗВ), а для деяких підприємств – і запасів готової продукції. Кошти, витрачені на ці складники оборотних коштів, відносять до логістичних витрат, що необхідні для забезпечення функціонування логістичної системи (ЛС). Згідно з запропонованою в монографії [2] класифікацією логістичних витрат – це витрати на утворення запасів і витрати, що пов’язані з незавершеним виробництвом.

До складу витрат на утворення запасів відносять витрати на виробничі запаси, запаси готової продукції і запаси категорії «товари». Їхній обсяг визначають з Балансу підприємства.

Виробничі запаси підприємств ОЖГ складаються із сировини, основних і допоміжних матеріалів, купованих інгредієнтів, тари, малоцінних і швидкозношуваних інструментів, виробничого інвентарю, термін служби яких менше року або не перевищує певної вартості за кожну одиницю. Цей вид запасу є одним із основних об’єктів логістичного управління. Основною функцією виробничих запасів є забезпечення безперервності виробничого процесу.

Створення й утримання виробничих запасів потребує від підприємств значних коштів і наявності складських площ (споруд) для їхнього зберігання. Відомо, що чим значніші на підприємствах обсяги виробничих запасів, тим більш істотні витрати на забезпечення функціонування ЛС. Отже, цей аспект є одним із ключових в обґрунтуванні доцільності застосування в повному обсязі логістичного управління виробничими запасами й зумовлює потребу дальшого дослідження їхнього стану на підприємствах галузі.

Виконаний кількісний аналіз виробничих запасів підприємств ОЖГ, що були обрані для дослідження, дав змогу встановити таке: 1) упродовж 2009–2013 рр. олійно-екстракційні заводи, олійно-жирові й жирові комбінати мали значний обсяг виробничих запасів, що в основному зумовлено обсягами переробки олійної сировини та рівнем організації виробничого процесу; 2) динаміка зміни запасів мала різний характер як для олійно-екстракційних заводів, так і для олійно-жирових і жирових комбінатів (таб.). Встановлено, що впродовж

2009–2013 рр. досліджувані підприємства збільшували свої виробничі запаси, за виключенням Мелітопольського ОЕЗ і Чернівецького ОЖК; 3) підвищення рівня й вартості виробничих запасів на підприємствах зумовлено в основному зовнішніми чинниками, зокрема ростом цін на сировину, матеріали, паливо, тару та ін. Однак зростання обсягу цих запасів не завжди було обґрунтованим, бо керівники підприємств керувались наміром створювати надлишкові запаси, щоб захиститись від впливу інфляції; 4) встановлено, що у 2013 р. порівняно з 2012 р. фактично на всіх олійно-екстракційних заводах відбулось зниження обсягів виробничих запасів. У загальному підсумку воно склало більш ніж 40 %. На нашу думку, це зумовлено зменшенням обсягу виробництва готової продукції. Виключенням стали тільки Вінницький ОЖК і Ніжинський жировий комбінат, які збільшили свої виробничі запаси, бо попит на їхню продукцію впродовж досліджуваного періоду зростає.

Таблиця

**Зміна обсягів виробничих запасів
на досліджуваних підприємствах***

Підприємства	2009 р.**	Темп росту, %			
		2010 р. 2009 р.	2011 р. 2009 р.	2012 р. 2009 р.	2013 р. 2009 р.
1	2	3	4	5	6
Мелітопольський ОЕЗ	42059	-124,6	-141,0	-111,4	-141,0
Приколотнянський ОЕЗ	8583	101,5	112,2	142,4	110,0
Вовчанський ОЕЗ	15030	-155,9	-157,2	-155,9	-154,7
Дніпропетровський ОЕЗ	15285	107,7	127,1	136,5	126,6
Полтавський ОЕЗ Кернел Груп	4882	116,5	153,8	174,6	174,5
ОЕЗ «Кіровоградолія»	3288	-111,7	-104,7	138,3	128,8
«Вікторія і К»	12200	121,0	133,8	161,6	120,3
«Наша Олія»	2514	126,1	146,4	182,3	161,2
Чернівецький ОЖК	7163	137,4	-127,1	-125,3	-146,9
Вінницький ОЖК	6314	275,1	240,4	205,6	374,6
Ніжинський ЖК	–	–	–	1237,0*	133,1***

*Складено автором за даними звітів про фінансові результати діяльності підприємств.

**Значення обсягу виробничих запасів наведені в тис. грн.

***Зміна обсягу виробничого запасу порівняно з 2012 р.

Вищенаведене свідчить про наявні прорахунки й помилки в управлінні виробничими запасами на підприємствах, що вимагає дальшого ґрунтовного дослідження їхньої діяльності й розробки відповідних рекомендацій щодо поліпшення управління зазначеним видом оборотних коштів.

Наступною групою запасів, що вимагає особливої уваги до їх утворення й управління, є запаси готової продукції. У цьому аспекті аналіз господарювання досліджуваних підприємств показав, що проблема управління товарними запасами у цілому вирішена.

Однак слід звернути увагу на той факт, що для деяких підприємств (їхня кількість становить 18,2 % від загальної кількості досліджуваних підприємств) завдання раціонального управління запасами готової продукції на сьогодні залишається дуже актуальним. Так, наприклад, проблема формування мінімального, але достатнього обсягу запасів для Мелітопольського ОЕЗ і ПАТ ОЕЗ «Кіровоградолі» є очевидною. Аналіз функціонування складського господарства цих підприємств показав на наявність значного обсягу запасів готової продукції, який з 2009 р. мав тенденцію до зростання. Встановлено, що це призвело до іммобілізації значного обсягу коштів у запаси готової продукції, збільшення складських площ і зростання відповідних витрат, що відносяться суто до логістичних. Це свідчить про недостатню ефективність функціонування підсистеми складування й управління запасами матеріальних ресурсів на досліджуваних підприємствах.

Ми вважаємо, що Мелітопольський ОЕЗ і ПАТ ОЕЗ «Кіровоградолія» для скорочення витрат на утворення й зберігання запасів готової продукції потребують нагального впровадження сучасних логістичних методик, методів і технологій. Тільки за цієї умови можна буде формувати на підприємствах потрібні обсяги запасів готової продукції і раціонально ними управляти.

Проблема економічного управління оборотними активами також охоплює і таку категорію як «товари». Аналіз показників господарювання досліджуваних підприємств свідчить про те, що керівництву певного їх числа необхідно звернути увагу на раціоналізацію витрачання коштів для закупівлі необхідних товарів для забезпечення нормального функціонування підприємств, що є також одним із резервів економії коштів для підприємств ОЖГ.

Нині фахівці з логістики стверджують, що до переліку завдань, які вирішуються на сучасних виробничих підприємствах з використанням інструментарію логістики, слід включити й оптимізацію обсягів запасів продукції незавершеного виробництва.

До незавершеного виробництва, як відомо, відноситься продукція, що перебуває на різних стадіях готовності й підлягає дальшій обробці або проміжному складуванню у межах виробництва. Отже, ця продукція у ході виконання виробничого процесу утворює певний матеріальний потік, що циркулює у межах внутрішньовиробничої логістичної системи, і стає складником об'єкта логістики на виробництві. У такому разі саме з використанням інструментарію логістики потрібно визначати достатній (оптимальний) обсяг НЗВ для забезпечення безперервності й гнучкості виробництва. Це нині є особливо актуальним для олійнодобувних підприємств, тому що виробництво продукції істотно залежить від сезонності та інших специфічних характеристик галузі. У разі, якщо обсяг НЗВ буде необґрунтовано великим, то на підприємствах відбудеться «заморожування» оборотного капіталу і як результат – ріст потреби в оборотних коштах та виробничих площах для зберігання НЗВ. І навпаки, за умови недостатнього обсягу НЗВ на підприємстві будуть виникати перерви виробничого процесу, що також спричинятимуть необґрунтовані витрати. Отже, для скорочення витрат виробництва, необхідно обґрунтування не тільки нормативів на створення НЗВ, а й запровадження відповідного логістичного управління ними.

Висновки. За результатами оцінювання стану обігових коштів на досліджуваних підприємствах є підстави стверджувати, що управління цим видом активів вимагає дальшого удосконалення. Цей процес, перш за все, потребує поліпшення прогнозування й встановлення реальних потреб в обсягах визначених видів запасу з урахуванням тенденцій зміни попиту та коливання цін на олійну продукцію. Крім того, процес управління обіговими коштами повинен виконуватись з урахуванням системи цілей підприємств на визначених сегментах ринку та різнопланового впливу зовнішнього середовища на їхнє господарювання. Це вимагає запровадження цільового логістичного підходу до управління обіговими коштами на підприємствах галузі, що актуалізує необхідність рішення цього завдання в подальших наукових дослідженнях.

Література

1. Сумець О.М. Логістичні витрати підприємства: теоретичний аспект : [монографія] / О.М. Сумець. –Харків : КП «Міська друкарня», 2013. – 224 с.
2. Сумець О.М. Теоретико-методологічні засади логістичної діяльності підприємств агропродовольчого комплексу : [монографія] / О.М. Сумець. –Харків : Друкарня Мадрид, 2015. – 544 с.

3. Стерлингова А.Н. Управление запасами в цепях поставок : [учебник] / А.Н. Стерлингова. – М : ИНФРА-М, 2008. – 430 с.
4. Abt S. Systemy logistyczne w gospodarowaniu. – Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznan, 1997. – P. 31.
5. Blaik P. Logistyka / P. Blaik. – Warszawa : PWE, 1999. – 244 s.
6. Hoskinson R.E. Strategic logistic and Globalization / R.E. Hokinson. – Oxford : Oxford University Press. – 2009. – 624 p.
7. Kearney A.T. Logistics Productivity : the Competitive Edge in Europe / A.T. Kearney. – Chicago, 1994. – p. 37.
8. Moller C. Paradigms in Logistics Departement of Production / C. Moller, J. Johanser. – Plnmark, 2004. – 126 p.

References

1. Sumets A.M. (2013). Logistychni vitraty pidpryemstva: teoretychny aspect [Logistics costs enterprise: theoretical aspect]. Kharkiv: KP «Miska drykarnia» p. 224 [in Ukrainian]
2. Sumets A.M. (2015). Teoretiko-metodologichni zasady logistichnoy diylnosti pidpryemstva agroprodovolchogo kompleksa [Theoretical and methodological foundations of logistics activities agroindustrial complex enterprises]. Kharkiv : Drykarnia Madrid, p. 544 [in Ukrainian].
3. Sterlingova A.N. Upravlenie zapasami v tsepiach postavok [Inventory management in supply tsepah] Moscow : YNFRA-M, p. 430 [in Ukrainian].
4. Abt S. (1995). Systemy logistyczne w gospodarowaniu [Logistics systems in management]. Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznan, p. 31 [in Polish].
5. Blaik P. (1999). Logistyka [Logistics]. Warszawa: PWE, p. 244 [in Polish]
6. Hoskinson R.E. (2009). Strategic logistic and Globalization. Oxford : Oxford University Press. P. 624 [in English].
7. Kearney A.T.(1994). Logistics Productivity : the Competitive Edge in Europe. Chicago, p. 37 [in English].
8. Moller C., Johanser J. (2004). Paradigms in Logistics Departement of Production. Plnmark, p. 126 [in English].

Сумець О.М. Стан управління запасами на підприємствах олійно-жирової галузі

У статті наголошено на значущості дослідження проблеми управління запасами на підприємствах олійно-жирової галузі. Схарактеризовано стан

управління виробничими запасами на підприємствах галузі, а також запасами готової продукції та запасами незавершеного виробництва. Представлені результати обчислення зміни обсягів виробничих запасів на підприємствах олійно-жирової галузі. Зроблено висновок про те, що управління запасами на підприємствах олійно-жирової галузі на цей момент часу вимагає дальшого удосконалення. Вказано, що цей процес потребує поліпшення прогнозування й встановлення реальних потреб в обсягах визначених видів запасу з урахуванням тенденцій зміни попиту та коливання цін на олійну продукцію. Акцентовано увагу на те, що процес управління обіговими коштами повинен виконуватись з урахуванням системи цілей підприємства на визначених сегментах ринку та різнопланового впливу зовнішнього середовища на їхнє господарювання.

Ключові слова: підприємство, запаси, управління, витрати.

Сумець А.М. Состояние управление запасами на предприятиях масложировой отрасли

В статье отмечается значимость исследования проблемы управления запасами на предприятиях масложировой отрасли. Охарактеризовано состояние управления производственными запасами на предприятиях отрасли, а также запасами готовой продукции и запасами незавершенного производства. Представлены результаты вычисления изменения объемов производственных запасов на предприятиях масложировой отрасли. Сделан вывод о том, что управление запасами на предприятиях масложировой отрасли на данный момент времени требует дальнейшего совершенствования. Указано, что этот процесс требует улучшения прогнозирования и установления реальных потребностей в объемах определенных видов запаса с учетом тенденций изменения спроса и колебания цен на масличную продукцию. Акцентировано внимание на то, что процесс управления оборотными средствами должен выполняться с учетом системы целей предприятия на определенных сегментах рынка и разнопланового воздействия внешней среды на их деятельность.

Ключевые слова: предприятие, запасы, управление, затраты.

Sumets A.M. State of the inventory management at enterprises oil and fat industry

The article points out the importance of the study of inventory management problems at the enterprises of oil and fat industry. It describes the state of manufacturing inventory management in the enterprises sector, as well as stocks of finished goods and work in process inventory. The results of calculating the change in the volume of inventories at the enterprises of oil and fat industry. It is concluded that the inventory management at the enterprises of oil and fat industry at this point in time requires further improvement. It is indicated that this process needs to be improved forecasting and

establishing the real needs in the amount of certain types of stocks, taking into account trends in the demand and price fluctuations on the olive production. The attention to the fact that working capital management process should be carried out taking into account the objectives of the enterprise system in certain segments of the market and the multifaceted impact of the environment on their activities.

Keywords: *enterprise, inventories, management costs.*

Рецензент: *Ромат Є.В., д.е.н., професор*

УДК 338.83

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ КОМПЛЕКСІВ

**УЖВА А.М., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Постановка проблеми в загальному вигляді. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва позитивно впливає на економічну, соціальну і екологічну ефективність регіональних продовольчих комплексів. Через реалізацію проектів диверсифікації виробництва покращується використання землі, засобів виробництва і трудових ресурсів, завойовуються додаткові ніші ринків, стабілізується фінансовий стан сільгоспвиробників, більш повніше задовольняється попит на продукцію, роботи, послуги. Вона дозволяє краще насичувати ринки товарами, замінити застарілі товари новими, підвищувати ефективність виробництва, використовувати ресурси більш рівномірно на протязі року, підвищувати зайнятість за рахунок нових робочих місць. Диверсифікація сприяє витісненню імпорту, більш рівномірному надходженню доходів за періодами року, збільшенню річної маси прибутку. Виходячи з цього диверсифікація виробництва вимагає особливого типу господарювання, що стимулює новачі, пошук нових виробництв і ринків. Регіональні продовольчі комплекси як система будуть ефективно функціонувати, якщо існуватиме механізм забезпечення дотримання рівноваги і стабільності структури для будь-якої зміни параметрів, які впливають на неї. Успіх розвитку будь-якого регіонального продовольчого комплексу залежить